

CONCILIAIR PROCES 2024

**3- 6 oktober 2024, Neudietendorf -
Duitsland**

***“Geen vrede zonder gerechtigheid!
Wat te doen tegen rechts-extremisme?”***

Verslag afvaardiging Nederland

Samengesteld door: ÷

Andy Aboikoni, Tina Berenstein, Nelly Cambridge, Jacqueline Helstone, Gitti Lenz, Sandra Oosterwolde, Marlon Stuger, Lilian Stuger-Kembel, Petra Stuiver-Onderwaater en Renée Wezel

Datum: november 2024

1. INLEIDING

1.1. Achtergrondinformatie

De conferenties van het Conciliair Proces zijn sinds de jaren 90 van de vorige eeuw een gezamenlijk project van de Broedergemeenten in Nederland en Duitsland. Elke conferentie wordt voorbereid door een groep die tijdens de vorige conferentie door de deelnemers is gekozen.

Tijdens deze conferentie in Neudietendorf is er gekeken naar de Nederlandse, Duitse en Belgische situatie wat betreft het rechtsextremisme. Dit thema is gekozen vanwege de zorgen die geuit zijn door leden van de Broedergemeente omtrent de groeiende aanhang van extreemrechtse partijen en hun gedachtegoed.

1.2. Sprekers

De deskundige van vrijdag was Frank Richter, theoloog en SPD-lid van het Saksische deelstaatparlement in Duitsland.

Op zaterdag was de presentatie van twee video interviews die zijn opgenomen in Nederland. Als eerste met Willem Wagenaar, senior onderzoeker educatieve projecten en trajecten bij de Anne Frank Stichting. Het tweede interview was met Ernestine Comvalius, bestuurder bij Stichting Democratie en Media.

2. DE CONFERENTIE 2024 VAN HET CONCILIAIR PROCES

2.1. Voorstelronde 3 oktober

Het standpunt van het Provinciaal Bestuur is: Nooit meer Fascisme. De houding van de Broedergemeente is nu actiever in tegenstelling tot de houding tijdens en na de Tweede Wereldoorlog (WO II). Zr. Benigna Carstens deed het woord namens de Europees-Continental kerkprovincie.

2.2. Ochtendoverdenking 4 oktober

Kerstin Hartman is de predikant van de EBG in Ebersdorf. Zij ondervindt in haar werk hoe moeizaam het is, met gemeenteleden te werken die de AFD aanhangen. Een paar voorbeelden: Er was een bankje geplaatst met de tekst: "geen plaats voor fascisme". Deze bank werd doormidden gezaagd. Ook banners die werden opgehangen tegen rechtsextremisme zijn weggehaald of vernield. Vragen die gesteld werden: Geldt dit ook voor andere EBG-gemeenten? Bijvoorbeeld in Thüringen en Saksen? Heeft men elders vergelijkbare ervaringen?

2.3. Presentatie Frank Richter

Frank Richter heeft daarna zijn presentatie gehouden, ondersteund door filmfragmenten en gevolgd door een discussie- en vragenronde. Onder het motto "Want zij weten (niet) wat zij doen ..." gaf hij aan hoe om te gaan met "Neonazi's" in Duitsland, aanhangers van extreemrechts, "mensen die misleid zijn" door extreemrechts. Gedurende de middag zijn er interactieve workshops gehouden met het doel om uit te wisselen.

HOE OM TE GAAN MET EXTREEMRECHTS?

Enkele adviezen:

- Door het organiseren van dialoog, in kleine groepen (discussiemomenten of discussieavonden). Deze momenten/avonden dienen wel een concrete aanleiding te hebben. Zodoende kunnen er tegenstellingen bespreekbaar gemaakt worden.
- Er dient een neutrale gespreksleider aanwezig te zijn. De gespreksleider moet ervoor zorgen dat voor- en tegenstanders aan het woord komen, alleen mogen aanwezig met extreemrechtse opvattingen niet de ruimte krijgen om de bijeenkomst te verstoren (zie onderstaande tips). Ook dient de gespreksleider ervoor te zorgen dat er wordt doorgevraagd op argumenten en ook op vragen die gesteld worden. Een neutrale deskundige als gespreksleider is belangrijk omdat deze persoon geen partij is in het conflict en er hierdoor meer vertrouwen ontstaat bij de aanwezigen.
- De gespreksleider dient wel overzicht op de gang van zaken te hebben.

Enkele tips hierbij:

- o Zorg voor een gemoedelijke en gezellige sfeer, bijvoorbeeld met bloemen, koffie etc.;
- o Maak subgroepen zodat aanwezigen elkaar in de ogen kunnen aankijken. Hierdoor voorkom je ook dat tegenstanders achter in de ruimte kunnen plaatsnemen en vanuit deze anonieme positie over de hoofden heen gaan schreeuwen;
- o Maak gebruik van humor als er een conflictsituatie dreigt; de ervaring leert dat dat de spanning vermindert.

WORKSHOPS/ GESPRESKSCARROUSEL [in totaal 5x tafels]:

- De Nederlandse situatie, focus PVV (migratie, opvang en asiel)
- Vluchtelingen in N-R Westfalen (kerkasiel en opvang van vluchtelingen)
- Oma's tegen rechts*
- Posters van het Conciliair Proces
- Culturele stichting tegen racisme in Saksen (organisatie van concerten).

Algemene tips:

- Minder aandacht schenken aan extremistische uitlatingen (o.a. in de media). In plaats daarvan focussen op de positieve verhalen.
- Gebruikmaken van sociale media (o.a. Facebook, TikTok, YouTube) om met name de jeugd te bereiken met positieve berichten die extreemrechtse opvattingen kunnen overschaduwen.
- Meer met jongeren in gesprek gaan, over de aanleiding en de gevolgen van gebeurtenissen van WO II, omdat heel veel jongeren hier niet mee bekend zijn. Zij zien het gevaar van extreemrechtse opvattingen niet in.

*Oma's tegen rechts

Gesprek NL-groep met activistengroep "Oma's tegen Rechts"

De "Oma's tegen Rechts" is een groep die opkomt tegen het rechtsextremisme. Zij probeert de jongere generatie bewust te maken van de gevaren van rechtsextremisme.

Enkele activiteiten waarmee deze groep zich bezighoudt zijn o.a.:

- Organiseren van lezingen en discussieavonden;
- Verschijnen bij rechtszaken tegen rechtsextremisten;
- Indienen van petities tegen extreemrechtse opvattingen;
- Ondersteuning bieden aan vluchtelingen.

2.4. Zaterdagochtend 5 oktober werd de Nederlandse situatie besproken: aan de hand van video-interviews

Gesprek met Willem Wagenaar (video-interview door Renée Wezel)

Aan de hand van een korte vragenlijst is Willem Wagenaar ingegaan op de politieke situatie in NL.

Samenvatting gesprek:

Als senior onderzoeker is Wagenaar ingegaan op het gevaar van de opvattingen van de PVV en het feit dat veel aanhangers van deze partij niet weten wat er daadwerkelijk in het partijprogramma staat.

Enkele aandachtspunten zijn:

- De PVV is een eenmanspartij; er zijn geen leden; de partijleider is het enige partijlid en heeft het voor het zeggen: dit is ondemocratisch;
- Het gedachtegoed richt zich tegen de grondwet: met name minderheidsgroepen worden in een hoek gedrukt;
- De partij heeft geen respect voor de democratie (lees: het parlement).

Volgens Wagenaar kan rechtsextremisme niet los worden gezien van de geschiedenis van WO II. De misdaden die zijn begaan tijdens WO II gebeurden vanuit de rechtsextremistische ideologie van de nazi's en het fascisme. De opkomst en uitbreiding van het rechtsextremisme in Europa is een gevolg van het gedachtegoed destijds. In sommige landen is het fascistische en/of nationaalsocialistische gedachtegoed altijd onder de oppervlakte aanwezig gebleven.

Enkele punten die Wagenaar wil meegeven zijn:

- Het is belangrijk dat mensen in Europa beseffen wat de waarde is van democratie. Het gaat om het belang van de democratie en de rechtstaat, de afspraken die zijn gemaakt met elkaar om dictatuur te voorkomen en dat wij die met elkaar naleven (Bij de PVV is er sprake van Autocratie vs Democratie. Het is een eenmanspartij die democratisch is gekozen).
- Nog belangrijker is het om te beseffen hoe kwetsbaar democratie is. We moeten ervoor waken om niet terug te vallen in de oude situatie van o.a. haat, racisme, oorlog;

- Als voorbeeld noemt Wagenaar: 'het willen doordrukken van de noodwet door de huidige regering waarbij het Nederlands parlement omzeild kan worden', Hetgeen verregaande gevolgen kan hebben voor de democratie in Nederland.

2.5. Gesprek met Ernestine Comvalius (video-interview door Renée Wezel)

Idem dito aan de hand van een korte vragenlijst.

Samenvatting van het gesprek:

Ernestine Comvalius heeft ervaren dat het rechtsextremisme onderschat wordt. Er zijn door de jaren heen ontwikkelingen geweest waarbij kon worden gemerkt en geanalyseerd dat het rechtsextremisme groeiende was. Door onderschatting daarvan heeft men heel lang verzuimd om gedegen onderzoek naar te doen. De PVV, als eenmanspartij, is een ondemocratische partij met een autoritaire leider.

De huidige tendens tegen migranten en vluchtelingen doet Comvalius terugdenken aan de tijd na de onafhankelijkheid van Suriname (25 november 1975), toen er veel Surinamers naar Nederland migreerden. Er werd vooral in de landelijke kranten een negatief beeld van Surinamers geschetst, die onder andere messentrekkers werden genoemd. Zo werden er ook protesten - met medewerking van de burgemeesters - georganiseerd tegen de komst van Surinamers in bepaalde gemeenten. De Nederlandse Volksunie, in die tijd een beruchte politieke partij, wilde Surinamers en Antillianen terugsturen.

Comvalius vindt dat mensen momenteel niet goed zijn uitgerust (men is "ongewapend") tegen het rechtsextremisme. "Door de archieven in te duiken en onderzoek te doen, kom je tot veel meer inzichten over dit soort van onderwerpen". Als voorbeeld gaf zij aan, dat zij als jongere samen met anderen onderzoek deed naar o.a. Anton de Kom en conferenties organiseerde met mensen die Anton de Kom hebben gekend en die ook in concentratiekampen hebben gezeten.

Volgens Comvalius zijn bepaalde racistische uitlatingen genormaliseerd, waardoor er veel uitspraken gedaan worden in de media, vaak zonder juridische consequenties.

Deze uitspraken zijn in feite een aanval op onze democratische samenleving en niet zozeer alleen op een specifieke groep. De samenleving zou als geheel hierop moeten reageren. Aanvallen op etnische groepen, of het jouw groep betreft of niet, zijn zaken waar de gehele samenleving alert op zou moeten zijn en men niet te licht over moet denken.

Comvalius ziet overeenkomsten tussen de situatie in de VS (o.a. de aanval van Donald Trump op Haitianen) en de aanvallen van Geert Wilders op Marokkanen in Nederland. Zo ook de aanvallen van de AFD op migranten in Duitsland.

Rechtsextremisten zijn in staat om de geschiedenis te verdraaien o.a. de rol van Nederland in de trans-Atlantische slavenhandel en de slavernij in Suriname, Indonesië (waar ook slavernij was en hele dorpen zijn uitgemoord) en de voormalige Nederlandse Antillen.

Een belangrijk onderdeel van de Surinaamse geschiedenis is de bijdrage van Surinamers aan de bevrijding van Nederland in WOII. Alleen al hierom hebben Surinamers het recht om in Nederland te zijn.

2.6. Samenvatting afrondend gesprek met Willem Wagenaar en Ernestine Comvalius
Beide deskundigen vinden het voeren van gesprekken, met name met de jeugd, over de geschiedenis een belangrijke stap tegen extreemrechtse opvattingen. Eén van de grote problemen is dat de jeugd noch de geschiedenis en achtergronden van de slavernij noch WO II kent. Er is gebrek aan voorlichting en educatie. Misschien ook gebrek aan interesse.

De oudere generatie heeft die kennis wel en men heeft nog mensen gekend of kent nu nog mensen die WO II hebben meegemaakt.

De oudere generatie moet dan ook aan jongeren doorgeven hoe de democratie en het belang van vrijheid zijn ontstaan. Door dit aan de jeugd te vertellen zal er meer begrip ontstaan voor heden en verleden.

De activiteiten van de burgerrechtenbeweging in de VS, de bevrijdingsbewegingen in Oost-Europa en de anti-apartheidsbeweging in Zuid-Afrika, zijn massale acties geweest, waarvoor de oudere generatie zich sterk heeft gemaakt. Er was toen sprake van solidariteit.

Het gevaar is dat vrijheid onderuit wordt gehaald, mocht rechtsextremisme de overhand krijgen.

Videofragment Filip Dewinter

Er werd op de zaterdagmiddag ook een videofragment vertoond met een "vraaggesprek" tussen Filip Dewinter (leider Belgisch Vlaams-nationalistische partij het Vlaams Belang), Rachella Gadden (uit Suriname) en Anya Ilye (uit Roemenië). Beide vrouwen zijn kandidaten met een niet-Belgische achtergrond, voor de gemeenteraadsverkiezingen in Antwerpen, in oktober 2024 gehouden. De strekking van het verhaal: mensen van buitenlandse afkomst zelf te laten vertellen dat het Vlaams Belang niet discrimineert en dat de integratie van migranten een 'must' is, om de samenleving te structureren en veilig te maken.

Enkele punten die werden benoemd door Rachella en Anya:

- Het Vlaams Belang is de enige partij die de waarheid spreekt;
- Andere partijen doen alsof zij niet racistisch of discriminerend zijn;
- Dat volgens Vlaams Belang vrouwen geen gebruiksvoorwerp zijn;
- Dat migranten (vooral vrouwen) goed moeten integreren zodat vrouwen veilig over straat kunnen lopen in Vlaanderen/Antwerpen;
- Dat migranten normen en waarden uit hun land van herkomst kennen en dat zij nu de waarden en normen van Vlaanderen moeten accepteren.

Dit interview werd ook vertoond aan Willem Wagenaar en Ernestine Comvalius. Zij hebben het volgende daarover teruggekoppeld:

Dit interview is in feite treurniswekkend. Het Vlaams Belang doet alsof eenzijdige aanpassing door migranten zal helpen tegen discriminatie en racisme. Volgens Comvalius is eenzijdige aanpassing en het verloochenen van de eigen waarden en normen niet de oplossing tegen discriminatie en racisme. Ook al integreert men in de samenleving, de huidskleur en de bejegening veranderen niet.

Het idee dat het blanke ras superieur is, moet worden aangepakt om racisme en discriminatie fundamenteel tegen te kunnen gaan.

2.7. Extreemrechts in de kijker

In het algemeen wordt er niet rechtstreeks in de kerken gesproken of gepredikt over politiek. Echter, er zijn wel individuen in de verschillende gemeenten met meningen over migranten, die wel rechtsextremistisch van aard zijn. Uit gesprekken met gemeenteleden na de recent gehouden landelijke verkiezingen in Nederland, blijkt dat er ook leden zijn die PVV-stemmen.

Dit geeft de noodzaak weer om over extreemrechts met elkaar in gesprek te gaan in de kerken, over extreemrechtse opvattingen.

In aanloop naar de recent gehouden Europese verkiezingen (6 juni 2024) heeft het Provinciaal Bestuur serieuze aandacht gevraagd middels een verkiezingsappèl die zij heeft uitgebracht. Daarin is aangegeven dat werkzaamheden en/of bestuursfuncties niet verenigbaar zijn met het lidmaatschap van een extreemrechtse partij of dat men die aanhangt of ervoor stemt.

In Nederland hebben de Michabeweging een verklaring uitgebracht en de mogelijkheid geboden een petitie te tekenen. Christenen hebben in deze gezamenlijke verklaring aangegeven dat het evangelie en extreemrechts niet samengaan. Deze verklaring is niet in goede aarde gevallen bij de meeste politici.

Een andere invalshoek: sommige gemeenten in Duitsland zijn van mening dat het stemmen op rechtsextremistische partijen niet samengaat met duurzaamheid. Vrede, gerechtigheid en heilheid van de schepping hebben geen prioriteit voor deze partijen.

Afgevaardigden uit Duitsland en Nederland hebben hun observaties en ervaringen gedeeld:

- De aanwezigheid van PVV-stemmers in de EBG-kerken in Nederland: "Als je doorvraagt weten velen helemaal niet wat er zoal in het partijprogramma van de PVV staat".
- De aanwezigheid van AFD-stemmers in de EBG gemeenten in Duitsland; Ook EBG-ers zijn bij demonstraties van extreemrechts aanwezig. Zij nemen deel aan vooral de 'Maandagdemonstraties' in Herrnhut
- Persoonlijke ervaringen van gemeenteleden met racisme in de openbare ruimten werden benoemd.

3. Aanbevelingen

Vanuit de verschillende gemeenten kan er worden gewerkt aan o.a.

- Het organiseren van themadiensten en -avonden om de bewustwording te vergroten over het gevaar van rechtsextremisme. De methode die Frank Richter noemde, om een dialoog op gang te brengen, zou hiervoor geschikt zijn
- Vluchtelingen en/of migranten actief helpen. Hierbij kan men denken aan:
  - Onderdak, voeding en kleding geven;
  - Ondersteuning bij het invullen van formulieren;
  - Uitnodigen van vluchtelingen en migranten, gesprekken met hen aangaan
  - Informeren hoe en waar kansen op werk zijn te vinden.

Deelnemerslijst Conferentie Conciliair Proces 2024, 3-6 oktober [Neudietendorf]

Naam	Gemeente
Albrecht, Johanna	Ebersdorf
Angenendt, Waltraud & Heinrich	NRW
Breitenbach, Alexander	Ebersdorf
Carstens, Benigna	Dresden
Clemens, Mechthild	Neugnadenfeld
Clemens, Heidi	(Ebersdorf)
Fink, Amrie	Dresden
Hartmann, Kerstin	Ebersdorf
Kreusel, Günther	Herrnhut
Lessing, Margit	Neuwied
Lüder-Scholvin, Reinhild	Hamburg
Majewski, Renate	- / -
Meussling, Barbara und Denis	Gnadau
Mihan, Peggy	Berlin
Herrmann, Andreas	Herrnhut
Seeliger, Ines	Kleinwelka
Theile, Annette und Christian	Neudietendorf
Tröster, Silvia	Dresden
Waas, Erdmuth und Frieder	Herrnhut
Aboikoni, Andy	Rotterdam Centrum
Berenstein, Tina	Noord-Holland
Cambridge, Nelly	Utrecht
Helstone, Jacqueline	Amsterdam
Lenz, Gitti	Zeist
Oosterwolde, Sandra	Utrecht
Stuger-Kembel, Lilian & Stuger, Marlon	EBG-Noord Holland
Stuiver, Petra	Zeist
Wezel, Renée	Amsterdam